

- **Ekonomi och anhörigomsorg**
  - **NkA hösten 2012**
  - **Göteborg, Sundsvall, Västerås, Lund**
  - Ann-Britt Sand
  - Stockholms universitet/Nationellt kompetenscentrum Anhöriga

- Pågående forskning: "Anhörigomsorgens pris". Marta Szebehely, Ann-Britt Sand och Petra Ulmanen. Stockholm universitet.
- Ny kunskapsöversikt 2013. Ekonomi och anhörigomsorg. NkA.

- **Kunskap om anhöriga**
- Det här är en anhörigkonferens och det betyder att många som är här har stor kunskap om området.
- Det är annars inte ovanligt att det finns föreställningar/myter som ibland tas för "sanningar".

- **Myt:** I andra länder, förr i världen osv.
- **Anhöriga som hjälper någon närstående har aldrig varit fler än idag.**
- Drygt 1,3 miljoner personer i Sverige, närmare var femte person i vuxen ålder, vårdar, hjälper eller stödjer en närstående.
- Källa: Socialstyrelsen 2012.

- Myt: Äldre vill helst ha hjälp från familjen.
-
- **Den forskning som finns på området visar att de flesta äldre helst vill ha hjälp från den offentliga omsorgen.**
- Myt: Anhörigomsorg är den bästa formen av omsorg.
- **Förutsätter att relationerna i familjen är bra. Anhörigomsorg innebär en risk, t ex för våld och övergrepp.**
- Myt: Anhöriga delar ansvaret för de äldre med samhället.
- **Anhöriga har inget reellt inflytande över den offentliga omsorgen. Anhöriga förväntas finnas till hands, utföra många saker inklusive lösa organisatoriska problem, de får ofta också bevaka den närståendes rättigheter**
- **- men de saknar inte sällan makt och inflytande både över samhällets insatser och över sin situation som vårdare/hjälpare.**

Det svenska välfärdssystemet bygger på individen

- Egen inkomst för tillgång till socialförsäkringssystemet.
- För att kunna förvärvsarbeta finns en offentlig sektor som tar hand om nödvändigt arbete som exempelvis barn- och äldreomsorg.
- Men vi har ett ökat tryck på anhöriga genom nedskärningarna inom den offentliga omsorgen.

Förändringar i den offentliga äldreomsorgen

- Av de nordiska länderna har Sverige genomfört de mest omfattande minskningarna.

Offentlig hjälp idag - en Nordisk jämförelse (65+)

- Island 28,3% (20,1% hemhjälp, 8,2% institution) 2009
- Danmark 22,5% (17,6% hemhjälp, 4,9% institution) 2009
- Norge 20,5% (10,8% hemhjälp, 9,7% institution) 2008
- Finland 15,2% (6,3% hemhjälp, 8,9% institution) 2008
- Sverige 15,6% (9,2% hemhjälp, 6,4% institution) 2008*

- Källa: Nososko 2010

- *Sverige 2010. Ca 14% av alla 65+ har offentlig hjälp.

- Källa: Socialstyrelsen 2011.

Anhörigomsorg

- En av de stora motsättningarna inom svensk äldreomsorg är den uttalade **normen om kvarboende och samhällsansvar** som uttrycks i socialtjänstlagen.
- **Samtidigt** som målsättningen med **kvarboende** mer eller mindre **förutsätter insatser från anhöriga** för att fungera.

- Sand 2007

1 juli 2009. Lagändring DS 2008:18

Kommunerna **ska** ge hjälp och stöd till anhöriga

All personal i socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens verksamheter som möter anhöriga **ska se, respektera och samarbeta med anhöriga.**

Anhörigomsorg

- De flesta som ger anhörigomsorg till äldre är vuxna barn i åldern 45-65 år, och förvärvsarbetande.
- Det finns ett mönster i att ju mer omfattande omsorg man ger, desto mer påverkas livskvaliteten till det sämre. Kvinnor upplever i högre grad än män att omsorgsgivandet påverkar livskvaliteten negativt.
- Källa: Mossberg Sand 2000; Szebehely 2007; Socialstyrelsen 2012

Oro för ekonomin påverkar också livskvaliteten

- Hur ekonomin påverkas beror på situation, relation, om man bor tillsammans eller ej samt hur omfattande hjälpbehovet är.
- Exempel på anhörigsituation, maka-make

Några vanliga utgifter i samband med hjälpbehov

- Öppen sjukvård (läkarv, behandl). Max 1 100 kr/12 månader.
- Medicin. Max 2 200 kr/12 månader.
- Annan sjukvårdande behandling än läkarvård (100 kr/gång).
- Dagsjukvård (varierar, 300 kr/gång).
- Slutenvård (80 kr/dygn).
- Trygghetslarm (100-400 kr/månad). Vid växelvis boende kan det tillkomma avgift för larm både i hemmet och boendet.
- Hjälpmedel (varierar). Tekniska hjälpmedel max 2000 kr (föreskrivna hjälpmedel).
- Färdtjänst (varierar).
- Sjukresor. Max 1 400 kr/12 månader.
- Hemtjänstavgift (varierar).
- Mat (varierar).

Avgifter för anhörigstöd

- Information och rådgivning, kostnadsfritt.
- Studiecirkelar och föreläsningar kan medföra avgifter.
- Öppna träffpunkter, gratis men kaffe eller mat och resor kostar.
- Avlösning genom dagverksamhet (varierande kostnad men ofta runt 100 kr förutom resa).
- Avlösning genom korttidsboende och växelboende, varierar men oftast en kostnad.
- Avlösning i hemmet, vissa kommuner har avgiftsfria timmar (8-30 timmar/månad beroende på kommun), därutöver hemtjänstavgift. Andra kommuner har ingen avgiftsfri avlösning.

- Exempel på anhörigsituationer
- Dotter
- Mor

Vad vet vi idag om anhörigomsorgens konsekvenser för ekonomi och arbetsliv

- Cirka 900 000 anhörigvårdare är i förvärvsaktiv ålder. Källa: Socialstyrelsen 2012
- Cirka 100 000 har gjort förändringar i sina arbetstider eller slutat förvärvsarbete på grund av anhörigomsorgen. Källa: Szebehely 2006
- Möjligheten att kombinera förvärvsarbete och anhörigomsorg förutsätter ett flexibelt arbete vilket inte alla har. Källa: Sand 2010

Pratar anhöriga om ekonomi?

- De personer jag intervjuat både nu och tidigare skulle troligen inte ha nämnt något om sin ekonomi om jag inte hade frågat.
- Samtidigt vet vi all majoriteten av de som ger anhörigomsorg efterfrågar ekonomiskt stöd, oavsett om de gått ner i arbetstid eller inte.

Vad händer med pensionen

- År utan full lön påverkar pensionen samtidigt som alla utgifter i samband med sjukdom och omsorgsbehov gör att eget pensionssparande inte alltid är möjligt.

Svenska pensionssystemet

- Pensionssystemet var tidigare mer gynnsamt för exempelvis kvinnor som ofta arbetar i olika omgångar under livscykeln. Då fick man räkna de 15 bästa inkomståren.
- Idag räknas pensionen på livsinkomsten och det ger helt andra effekter i ett sådant här sammanhang.

Anhörigomsorg

- Kunskapsöversikt: **Anhöriga som kombinerar förvärvsarbete och anhörigomsorg.** A-B Sand.
- Nationellt kompetenscentrum Anhöriga. Kan beställas eller laddas ner. www.anhoriga.se

- Sand 2010

Internationellt

- I många länder är kombinationen förvärvsarbete och anhörigomsorg ett uppmärksammat område.

- Sand 2010

Ekonomi

- Väl känt att anhörigomsorg kan orsaka fattigdom.
- Ekonomiska ersättningar till anhöriga finns i många länder och är den snabbast växande åtgärden i Västeuropa.

- Sand 2010

Vad vet vi om förvärvsarbetande anhörigvårdare i Sverige (BLN i NkA)

- Jämfört med internationell forskning och de resultat som framkommit i de lärande nätverken finns en slående likhet i problematiken.

- Källa: Sand 2010

Internationellt och i Sverige

- Tillfälliga avbrott i arbetet
- Minskade eller anpassade arbetstider.
- Svårt att satsa på arbetet (befordran, kurser, konferenser od).
- Mycket tid går åt för att samordna vården kring den närstående.
- Sand 2010

Internationellt finns:

- - Lagar för att ekonomiskt skydda anhöriga
- - Rätt till ledighet och flexibla arbetstider (arbetsgivaren måste medverka)
- - Skattelättnader

Vilket skydd finns i Sverige

- I princip inget skydd eftersom man i lagstiftningen utgår från att den som behöver hjälp får hjälpen från samhället.
- Lönearbete och anhörigomsorg är inte uppmärksammat som ett problemområde.
- **Men det finns ekonomiska ersättningar:**
  - Närståendepenning (max 100) dagar via Försäkringskassan
  - Anhörigbidrag
  - Anställning som anhörigvårdare alternativt personlig assistent (ges numera mest anhöriga till hjälpbehövande med annan etnicitet)
- Förutom närståendepenning har de ekonomiska ersättningarna för anhörigvård har stadigt minskat sedan 1970-talet.

Trygghet för anhörigvårdare?

- I Sverige blir det extra problematiskt med anhörigomsorg då socialförsäkringssystemet är knutet till inkomst från förvärvsarbete och omsorg om anhöriga hör inte till arbetslivets områden.

- Sand 2007

Önskemål som framkommit i de lärande nätverken

- **För att lättare kunna kombinera förvärvsarbete och anhörigomsorg behövs:**
- Bra bemötande och god kvalitet på den offentliga omsorgen
- Individuellt och flexibelt stöd
- Information och samordning
- Ekonomi*
- Sand 2010

Ekonomi

- Vaffa/vanna, vård av förälder/närstående vid tillfälliga behov som att följa med till läkare eller vid akuta hjälpbehov.
- Ekonomisk ersättning om man måste ta längre tids ledighet eller minska arbetstid.
- Garanti att få återgå i arbete om man gått ned i arbetstid för att klara av omsorgen.

- Tack för uppmärksamheten!

Nationellt kompetenscentrum Anhöriga är ett regeringsuppdrag där vi som arbetar bland annat ska samla in kunskap och sprida information om anhörigas situation.

Nationellt
kompetenscentrum
Anhöriga

- Hemsida: www.anhoriga.se
- Ann-Britt Sand
möjliggörare/forskare
tel: 0480-418031, e-post: ann-britt.sand@anhoriga.se
- Birgitta Olofsson
möjliggörare/praktiker
tel: 0480-418032, e-post: birgitta.olofsson@anhoriga.se

Länssamordnarna
för anhörigstöd
i Norrland

Ny kunskapsöversikt mm

Sand, Ann-Britt (2012)

Etnicitet, minoritet och anhörigskap

Nationellt kompetenscentrum Anhöriga.

Nya böcker:

Sand, A-B, (2012). Anhörigvård på ojämlika livsvillkor – en granskning av informell äldreomsorg utifrån etnicitet och kön. I Andersson, L. och Öberg, P. (red). *Jämställd ålderdom?* Liber förlag

Leinonen, A & Sand, A-B. (kommande) Reconciling partner care and paid work in Finland and Sweden: challenges and values. In Yeandle, S & Kröger, T (eds). *Working Carers Caring Workers*. Oxford University Press.